

פרנסס הרדינג
קול הצללים

מאנגלית: יעל ענבר

פרק 1

בפעם השלישית שמִת־שְׁלוֹם התעוררה בצרחות מהסיוט, אמה כעסה.

"אמרתי לך לא לחלום ככה שוב!" היא סיננה בקול שקט, כדי לא להעיר את שאר בני הבית. "או שאם את חולמת ככה, אסור לך לצעוק!"

"לא יכולתי לשלוט בזה!" לחשה מת־שְׁלוֹם, שנימת קולה הפראית של אמה הפחידה אותה.

אמא אחזה בידיה של מת־שְׁלוֹם, פניה מתוחים ורציניים באור שעת הבוקר המוקדמת.

"את לא אוהבת את הבית שלך. את לא רוצה לגור עם אמא שלך."

"אני כן! אני כן!" קראה מת־שְׁלוֹם, שחשה את עולמה מיטלטל תחת כפות רגליה.

"אז את חייבת ללמוד לשלוט בזה. אם תצרחי בכל לילה, יקרו

דברים איומים. עלולים לזרוק אותנו מהבית הזה!"

מאחורי הקיר ישנו דודה ודודתה של מת־שְׁלוֹם, שהיו בעליה של חנות העוגות שבקומה התחתונה. הדודה היתה קולנית והגונה, ואילו הדוד היה כעסן ולא היתה שום אפשרות לרצות אותו. מאז היתה בת שש הוטלה על מת־שְׁלוֹם משימת הטיפול בארבעת בני דודיה הקטנים, שתמיד היה צריך להאכיל, לרחוץ,

לחבוש בתחבושות, להחליף להם תלבושות או להציל מעצים של שכנים. בין לבין היא יצאה לשליחויות ועזרה במטבח. ולמרות זאת, אמא ומתת-שלום ישנו על כֶּסֶת בחדר קטן וקריר הרחק משאר בני הבית. הן תמיד הרגישו שמקומן במשפחה ניתן להן בהשאלה, כאילו הוא עלול להישלל מהן שוב ללא אזהרה. "גרוע יותר, מישוהו עלול לקרוא לכומר", המשיכה אמא. "א... שאחרים עלולים לשמוע על זה."

מתת-שלום לא ידעה מי עשויים להיות אותם "אחרים", אבל אחרים תמיד היו איום. עשר שנות חיים עם אמא לימדו אותה שאי אפשר לסמוך באמת על אף אחד אחר. "ניסיתי!" לילה אחר לילה התפללה מתת-שלום בדבקות, ואחר כך שכבה בחשכה וציוותה על עצמה לא לחלום. אבל הסיוט בכל זאת תקף אותה, מלא באור ירח, בלחישות ובדברים ערטילאיים. "מה אני יכולה לעשות? אני רוצה להפסיק!" אמא שתקה שעה ארוכה, ואחר כך חפנה את ידה של מתת-שלום.

"אני רוצה לספר לך סיפור," היא התחילה, כפי שעשתה לפעמים כשהיה צורך לדון בעניינים רציניים. "פעם היתה ילדה קטנה שהלכה לאיבוד ביער, וזאב רדף אחריה. היא רצה ורצה עד שכפות הרגליים שלה נפצעו, אבל היא ידעה שהזאב מריח אותה ועדיין רודף אחריה. בסוף היא נאלצה לקבל החלטה. היא תוכל להמשיך לברוח ולהתחבא ולברוח לנצח, או שתוכל לעצור ולחדד מקל כדי להגן על עצמה. מה לדעתך היתה ההחלטה הנכונה, מתת-שלום?"

מתת-שלום הבינה שזה לא סתם סיפור, ושהתשובה חשובה מאוד.

"אפשר להילחם בזאב עם מקל?" שאלה מתת-שלום בספקנות. "מקל מעניק סיכוי." אמא חייכה חיוך קטן ועצוב. "סיכוי קלוש. אבל להפסיק לרוץ זה מסוכן." מתת-שלום חשבה שעה ארוכה.

"זאבים רצים מהר יותר מבני אדם," היא אמרה לבסוף. "גם אם היא תרוץ ותרוץ, הוא עדיין יכול לתפוס אותה ולטרוף אותה. היא צריכה מקל חד."

אמא הנהנה לאט. היא לא הוסיפה דבר, ולא סיימה את הסיפור. דמה של מתת־שלום קפא בעורקיה. אמא היתה כזאת לפעמים. שיחות הפכו לחידות שהכילו מלכודות, ולתשובות היו השלכות.

מאז שמתת־שלום זכרה את עצמה, שתיהן התגוררו בלא־בדיוק־עיר הקטנה והצפופה פופלר, שמשמעות שמה הוא "עץ צפצפה". היא לא יכלה לדמיין לעצמה את העולם ללא הצחנה של עשן הפחם והזפת שנישא אל העיירה מהמספנות הגדולות והרועשות, ללא עצי הצפצפה המרפרפים שהעניקו למקום את שמו, וללא אדמות הביצה הירוקות והשופעות שבהן רעה הבקר. לונדון היתה במרחק קילומטרים ספורים, גוש עשן של סכנה והבטחה. הכול היה מוכר לה מאוד, טבעי כמו נשימה. ובכל זאת, מתת־שלום לא הרגישה שייכת.

אמא מעולם לא אמרה, זה לא הבית שלנו. אבל עיניה אמרו זאת כל הזמן.

כשהגיעה לראשונה לפופלר, אמא שינתה את שמה של בתה התינוקת למתת־שלום, כדי שהשתיים יתקבלו שם בקלות רבה יותר. מתת־שלום לא ידעה מה היה שמה המקורי, והמחשבה על כך עוררה בה הרגשה שהיא לא אמיתית. "מתת־שלום" בכלל לא נשמע כמו שם. זאת היתה מנחה, דרך להשכין שלום בין לבין אלוהים ובין תושביה יראי השמיים של פופלר. זאת היתה התנצלות על הבור שבתוכו היה אמור להיות אביה של מתת־שלום.

כל מי שהכירו היה ירא שמיים. כך כינו את עצמם אנשי הקהילה, לא מתוך גאווה, אלא כדי לבדל את עצמם מכל מי

שהלכו בדרך אפלה יותר, שבסופה נמצא פי הגיהנום. מתת־שלום לא היתה היחידה שהיה לה שם מוזר עם צליל חסוד. היה גם קומץ של אנשים אחרים – אַמִיתָה, אשר־ירצה־האל, זנוח, ישועה, חסל־חטא וכן הלאה.

מדי יומיים שימש החדר של דודה למפגשי תפילה וקריאה בכתבי הקודש, ובימי ראשון הלכו כולם לכנסיית אבן החול האפורה והגבוהה.

הכומר היה חביב כשפגשו אותו ברחוב, אבל מבעית כשעמד על בימת המטיפ. על פי פניהם המרותקים של המאזינים האחרים, מתת־שלום הבינה שכנראה זוהרות בו אמיתות דגולות, ואהבה הדומה לכוכב שביט לבן וקר. הוא דיבר על עמידה איתנה נגד הפיתויים המרושעים של השתייה, ההימורים, הריקודים, התיאטראות וההתהוללות הבטלה ביום השבת, שכולם מלכודות שטמן השטן. הוא סיפר להם מה מתרחש בלונדון ובעולם הגדול – מעשה הבגידה האחרון בחצר המלוכה, המזימות של הקתולים הנתעבים. הדרשות שלו היו מפחידות, אבל גם מרגשות. לפעמים יצאה מתת־שלום מהכנסייה רוטטת בתחושה שכל בני הקהילה הם חיילים זוהרים העומדים יחד נגד כוחות האופל. במשך זמן־מה הצליחה להאמין שאמא ומתת־שלום הן חלק ממשוה גדול יותר, משוה מופלא, לצד כל השכנים שלהן. התחושה אף פעם לא נמשכה זמן רב. עד מהרה הן שבו להיות צבא בודד של שתיים.

אמא מעולם לא אמרה, אלה לא חברים שלנו, אבל אחיזתה בידה של מתת־שלום התהדקה כשנכנסו לכנסייה, או כשהלכו לשוק, או כשעצרו לברך מישהו לשלום. זה היה כאילו גדר בלתי נראית הקיפה את אמא ואת מתת־שלום והפרידה ביניהן לבין כל האחרים. ולכן מתת־שלום חייכה רק בחצי פה אל הילדים, כמו שאמא חייכה בחצי פה אל האמהות. אותם ילדים אחרים, אלה שהיו להם אבות.

ילדים הם כוהנים קטנים של הוריהם, הצופים בכל מחווה שלהם ובכל הבעת פנים כדי לפענח את סימני רצונם האלוהי.

כבר מימיה הראשונים ידעה מתת־שלוש שהיא ואמא אף פעם אינן מוגנות באמת, ושאנשים אחרים עלולים לפנות נגדן. במקום זאת למדה מתת־שלוש למצוא נחמה וקרבה בדברים נטולי יכולת דיבור. היא הבינה את זדונם הטרוד של זבובי הסוסים, את כעס המבוהל של הכלבים, את סבלנותן הכבדה של הפרות.

לפעמים זה סיבך אותה בצרות. פעם אחת שפתה נפצעה ואפה דימם כי צרחה על כמה נערים שזרקו אבנים על קן ציפורים. היה מקובל להרוג ציפורים כדי לבשל אותן, או לגנוב ביצים לארוחת הבוקר, אבל אכזריות לשמה, ללא הצדקה או מחשבה, עוררה במתת־שלוש זעם שמעולם לא הצליחה להסביר כיאות. הנערים בהו בה בפליאה, ואחר כך הפנו את האבנים שלהם כלפיה. ברור שעשו זאת. אכזריות היתה עניין שבשגרה, חלק מחייהם לא פחות מהפרחים ומהגשם. הם היו רגילים לצליפות השבט בבית הספר, לצרחות החזירים מאחורי האטליו ולדם בנסורת של זירת קרבות התרנגולים. ריסוק חייהם של בעלי כנף קטנים היה טבעי ומספק בעיניהם כמו רקיעה בתוך שלולית.

מי שהתבלט, זכה לאף מדמם. כדי לשרוד, אמא ומתת־שלוש היו חייבות להשתלב. אבל הן אף פעם לא ממש הצליחו.

בלילה שאחרי סיפור הזאב, בלי להסביר דבר, לקחה אמא את מתת־שלוש אל בית הקברות העתיק.

בחושך נראתה הכנסייה גדולה פי מאה, והמגדל שלה כמו מלבן חסר חמלה של שחור מוחלט. תחת כפות רגליהן צמחו ציצות עשב שנראו אפרפרות לאור הכוכבים. בפינת בית הקברות ניצב בית תפילה קטן עשוי לבנים שלא היה בשימוש זה מכבר. אמא הובילה את מתת־שלוש פנימה ושמטה מלוא הזרוע שמיכות בפינת המבנה החשוך.

"אנחנו יכולות לחזור הביתה עכשיו?" צמרמורת חלפה בגופה של מתת־שלום. משהו היה קרוב, כל מיני דברים הקיפו אותה מכל עבר. היא חשה את הדגדוג המבחיל של קרבתם, כמו רגלי עכביש הנוגעות במוחה.

"לא", אמרה אמא.

"יש כאן דברים!" מתת־שלום נאבקה בבהלה הגואה בה. "אני מרגישה אותם!" היא זיהתה את התחושה באימה. הסיוטים שלה התחילו באותה מדקרת בעתה, באותה תחושה של אויבים פולשים. "השדים בחלום שלי –"

"אני יודעת."

"מה הם?" לחשה מתת־שלום. "הם... מתים?" בלבה היא כבר ידעה את התשובה.

"כן," השיבה אמא באותה נימת קול שלווה ויציבה. "הקשיבי לי. המתים הם כמו טובעים. הם מפרכסים בחשכה, מנסים להיאחז בכל דבר אפשרי. אולי הם לא מתכוונים לפגוע בך, אבל הם פגעו בך, אם תניחי להם.

"הלילה את תישני כאן. הם ינסו לפלס לעצמם דרך לתוך הראש שלך. מה שלא יקרה, אל תאפשרי להם להיכנס."

"מה?" קראה מתת־שלום בתדהמה, כי שכחה לרגע את הצורך בחשאינות. "לא! אני לא יכולה להישאר כאן!"

"את חייבת," אמרה אמא. אור הכוכבים גילף את פניה והכסיף אותם, ולא היה בפנים אלה שום רוח, לא היתה בהם שום פשרה.

"את צריכה להישאר כאן ולחדד את המקל שלך."

אמא תמיד התנהגה בצורה המשונה ביותר כשמשהו היה חשוב. כאילו שמרה את האני האחר הזה, את האני העקשני, הבלתי מובן והמוזר הזה בשידת הבגדים מתחת לבגדי החג, לשימוש במקרי חירום. בזמנים כאלה היא לא היתה אמא, היא היתה מרגרט. עיניה נראו עמוקות יותר, השיער שמתחת לכובע שלה עבות ומכשפתי יותר, ותשומת לב ממוקדת במשהו שמתת־שלום לא ראתה.

בדרך כלל, כשאמא התנהגה כך, מתת-שלום נהגה להרכין ראש ולא להתווכח. אבל הפעם האימה הכריעה אותה. היא התחננה כפי שלא התחננה מעולם. היא התווכחה, מחתה, בכתה ונצמדה לזרועה של אמא בייאוש פראי. אמא לא יכולה להשאיר אותה שם, היא לא יכולה, היא לא יכולה...

אמא חילצה את זרועה במשיכה ונתנה למתת-שלום דחיפה עזה ששילחה אותה מתנודדת לאחור. ואז יצאה החוצה, טרקה את הדלת והפילה על החדר חשכה מוחלטת. נשמעה חבטה של מוט בריח הנופל למקומו.

"אמא!" צעקה מתת-שלום, שכבר לא היה אכפת לה אם יתפסו אותן. היא טלטלה את הדלת, אבל זו לא זזה ממקומה. "אמא'לה!"

לא היתה שום תגובה, פרט לאוושת צעדיה המתרחקים של אמא. מתת-שלום נשארה לבדה עם המתים, עם החשכה ועם סלסולי הקול החורפיים של ינשופים מרוחקים.

במשך שעות הצטנפה מתת-שלום ערה בקן השמיכות שלה ורעדה מקור ומקול הצרחות של שועלות ששמעה ממרחק. היא חשה את הדברים אורבים על סיפי מוחה, ממתנינים להזדמנות, ממתנינים שתירדם.

"בבקשה", היא התחננה בפניהם, הצמידה את ידיה אל אוזניה וניסתה לא לשמוע את הלחישות. "בבקשה אל תעשו את זה. בבקשה..."

אבל בסופו של דבר התערפל מוחה בשינה בניגוד לרצונה, והסיוט השתלט עליה.

כמו בעבר, מתת-שלום חלמה על חדר חשוך וצר עם רצפת עפר וקירות אבן שחורים וחרוכים. היא ניסתה להגיף את התריסים כדי שאור הירח לא יסתנן פנימה. היא היתה חייבת למנוע ממנו להיכנס – היו בו לחישות. אבל התריסים לא נפגשו במרכז, והמנעול היה שבור. מעבר למרווח נפער הלילה החולני, שבו הבליחו הכוכבים ונצנצו כמו כפתורים רופפים.

מתת־שולם נשענה על התריסים וסגרה אותם בכל כובד משקלה, אבל הלילה הפיח את הדברים המתים אל תוך החדר בהמוניהם. הם עטו עליה ביללות עם פניהם העשנים, המתמוססים. מתת־שולם כיסתה את אוזניה ועצמה את עיניה וסגרה את פיה בחוזקה, בידיעה שהם רוצים לחדור פנימה, לתוך ראשה.

הם זמזמו וייללו כנגד אוזניה, והיא התאמצה לא להבין אותם, לא להניח לצלילים החרישיים, המחליאים, להפוך למילים. האור החיוור ניסה לפרוץ בכוח את עפעפיה, והלחישות חלחו פנימה וליחכו את אוזניה, והאוויר היה מלא בהן כאשר לא היתה לה ברירה אלא לנשום...

מתת־שולם התעוררה בקפיצה, ולבה הלם בקול רם עד כדי כך שעלתה בה בחילה. מתוך הרגל היא שלחה יד אל החמימות המרגיעה של דמותה הישנה של אמא.

אבל אמא לא היתה שם. רוחה של מתת־שולם נפלה כשנזכרה היכן היא. הפעם לא היתה מוגנת בבית. היא היתה לכודה, קבורה, מוקפת במתים.

צליל פתאומי הקפיא אותה במקומה. רשרוש צורמני בגובה הרצפה, רם להחריד בצינת הלילה.

ללא אזהרה מוקדמת רץ משהו קטן וקליל מעל כף רגלה של מתת־שולם. היא צרחה בלי לחשוב, אבל כעבור רגע החל לבה להאט. היא חשה במגע קצרצר של פרווה, בדגדוג של טפרים זעירים.

עכבר. אי־שם בחדר הזה צפו בה עיניו הבוהקות של עכבר. היא לא היתה לבדה עם המתים למרות הכול. מובן שהעכבר לא היה חבר. לא יהיה לו אכפת אם הדברים המתים יהרגו אותה או יוציאו אותה מדעתה. אבל המחשבה עליו הרגיעה אותה, גוננה עליה מפני הינשופים והחיות המשחרות לטרף בלילה. העכבר לא בכה ולא התחנן שתחוס עליו. לא היה לו אכפת אם לא היה אהוב. הוא ידע שהוא יכול לסמוך רק על עצמו. אי־שם פָּעַם לכו, בגודל דומדמנית, ברצון עז לחיות.

ותוך זמן קצר גם לבה של מתת-שלום עשה כמוהו. היא לא ראתה את המתים ולא שמעה אותם, אבל היא חשה בהם, מנסים לגעת בשולי מוחה. הם המתינו שתתעייף, שתיתפס לבהלה או שתפסיק לעמוד על המשמר, כדי שיוכלו להסתער. אבל מתת-שלום מצאה בעצמה מאגר קטן של עקשנות. לא היה קל להישאר ערה, אבל מתת-שלום צבטה את עצמה והתהלכה במשך השעות הארוכות והחשוכות, ולבסוף ראתה את הלילה נסוג מפני האור האפור שלפני הזריחה. היא הרגישה נרעדת וחולה, מוחה שרוט ופצוע, אבל לפחות היא שרדה. אמא באה לאסוף אותה מעט לפני עלות השחר. מתת-שלום הלכה בעקבותיה בשתיקה, בראש מורכן. היא ידעה שלאמא יש תמיד סיבה לכל מה שהיא עושה. אבל לראשונה בחייה, מתת-שלום גילתה שהיא לא מסוגלת לסלוח לה, ולאחר מכן שום דבר כבר לא חזר לקדמותו.

בערך פעם בחודש נהגה אמא לקחת את מתת-שלום בחזרה אל בית הקברות. לפעמים חלפו חמישה או שישה שבועות, ומתת-שלום היתה מתחילה לקוות שאמא ויתרה על התוכנית. ואז אמא היתה מעירה שלדעתה "הלילה יהיה חמים", ולבה של מתת-שלום היה צונח בקרבה, כי ידעה מה משמעות הדבר. מתת-שלום לא יכלה להביא את עצמה למחות. זיכרון ההתרפסות הנואשת שלה באותו לילה ראשון החליא אותה. אם אדם משליך הצדה את גאוותו ומתחנן בכל לבו, ואם הוא עושה זאת לשווא, הוא לעולם לא נשאר אותו אדם. משהו בקרבו מת, ומשהו אחר מתעורר לחיים. לאחר מכן הרגישה מתת-שלום כאילו שקעה איזו הבנה של העולם אל תוך נשמתה, כמו טללי חורף. היא ידעה שלעולם לא תרגיש שוב מוגנת או אהובה כפי שחשה עד כה. והיא ידעה שלעולם, לעולם, לא תתחנן כך שוב.

ולכן הלכה בעקבות אמה אל בית הקברות בכל פעם בפנים חתומים. היא למדה מהעכבר הקטן בחדר התפילה. רוחות הרפאים לא היו בריוניות אכזריות שאפשר להתווכח איתן בהיגיון. הן היו טורפות, והיא היתה הטרף, ויהיה עליה להיות עקשנית, נועזת ודרוכה כדי לשרוד. איש מלבדה לא יציל אותה.

מתוך כאב החלה מתת־שלוש לבנות הגנות משל עצמה, סנטימטר אחר סנטימטר. בשעה שהגשם הלם בגג ונשימתה התאבכה באוויר הקר דקלמה מתת־שלוש תפילות פרי מוחה והמציאה מילות גירוש. היא למדה לחשל את עצמה נגד הגישושים והמהלומות של רוחות המתים, ולמדה להכות בהן, אף שהמגע החליא אותה. היא דמינה את עצמה כמו יהודית מכתבי הקודש, העומדת במחנה האויב עם חרבה השאולה, ודמו של שר צבא בוחק על הלהב. אם תתקרבו אלי, היא אמרה ללוחשי הלילה, אקרע אתכם לגזרים.

ובמשך כל אותו הזמן עזרו לה היצורים החיים שבבית הקברות לשמור על שלוותה ועל שפיותה. קול התרוצצות בין השיחים, קריאות מסתוריות דמויות חליל, רפרוף עטלפים – אלה עודדו אותה עכשיו. אפילו הטפרים והמלתעות שלהם היו הגונים. בני אדם חיים ומתים עלולים להפוך פתאום עוינים, אבל יצורי פרא פשוט חיים בדרכם החייתית והפראית, וכלל לא אכפת להם מאנשים. כשהם מתים, הם לא משאירים מאחור רוחות רפאים. כשעכבר מת בידי חתול, או כשנמלק גרונה של תרנגולת, או כשדג נמשה מתוך נהר, מתת־שלוש ראתה את אניצי נשמתם הקלושים מתפוגגים מיד כמו ערפילי בוקר.

קדירת התרעומת המבעבעת של מתת־שלוש היתה זקוקה למוצא. במקום להתלונן על מסעות הלילה, מתת־שלוש מצאה את עצמה מתווכחת עם אמא על דברים אחרים, לא קשורים, מתנגדת לה ושואלת שאלות אסורות בצורה שלא עשתה מעולם.

במיוחד החלה לשאול על אביה. עד כה רמסה אמא את כל

השאלות הללו במבט, ומתת־שלום הסתפקה באגירה של פרטים זעירים שאמה פלטה במקרה. הוא מתגורר במקום רחוק, באחוזה עתיקה. הוא לא רוצה את אמא או את מתת־שלום איתו. לפתע זה לא הספיק לה, והיא כעסה שבעבר היתה מפוחדת מכדי לבקש פרטים נוספים.

"למה את לא מוכנה לגלות לי איך קוראים לו? איפה הוא גר? הוא יודע איפה למצוא אותנו? איך את יודעת שהוא לא רוצה אותנו איתו? הוא יודע עלי בכלל?"

אמא לא ענתה על השאלות האלה, אבל מבטיה הסוערים שוב לא הפחידו את מתת־שלום. אף אחת משתייהן לא ידעה מה לעשות עם האחרת. מאז שמתת־שלום נולדה אמא החליטה הכול, ומתת־שלום שיתפה פעולה. מתת־שלום לא ידעה מדוע כבר אינה מסוגלת להיות כנועה. עד כה אמא מעולם לא נאלצה להתפשר, ולא ידעה כיצד להתחיל כעת. אין ספק שאם תהלים במתת־שלום בכוח האישיות שלה, הכול יחזור לקדמותו? לא. זה לא יקרה. הכול השתנה.

ואז, שנתיים לאחר מסע "חידוד המקל" הראשון שלה, חזרה מתת־שלום מליל שימורים מריר במיוחד בחדר התפילה כשהיא רועדת ללא שליטה. ימים אחדים לאחר מכן היא בערה מחום, ושריריה דאבו. כעבור שבועיים היתה הלשון שלה מנומרת, ועל פניה החלה להתפשט פריחה של פצעוני אבעבועות שחורות שאי אפשר לטעות בה.

במשך זמן־מה היה העולם מקום חם, חשוך ונורא, ומתת־שלום טבעה באימה תהומית וחונקת. היא ידעה שכפי הנראה תמות, והיא ידעה מהם דברים מתים. היא לא הצליחה לחשוב בצורה צלולה, ולפעמים תהתה אם כבר מתה. אבל הגאות השחורה של המחלה נסוגה לאטה, והותירה אותה בחיים, רק עם שתי צלקות מאבעבועות על אחת מלחייה. בכל פעם שראתה אותן משתקפות בדלי המים, התעוררה במעמקי בטנה עווית קטנה של פחד. היא ראתה בדמיונה דמות שלדית של מלאך המוות שולחת יד לגעת

פרנסס הרדינג

בפניה בקצות שתי אצבעות גרמיות, ואז אט-אט מושכת את ידה לאחור.

אחרי שהחלימה עברו שלושה חודשים בלי שאמא תזכיר את בית הקברות, ומתת-שלום הניחה שהאבעבועות השחורות, לכל הפחות, הבהילו את אמא עד כדי ויתור על התוכנית. למרבה הצער, היא טעתה.